

jesystemets undergång, eftersom det krävdes ett mycket stort elevunderlag för att olika linjer och alternativ skulle kunna erbjudas.

Motgångar för LR

Riksdagen hade redan 1953 beslutat att inga nya femåriga, statliga realskolor skulle inrättas. Trycket på befintliga realskolor och enhetsskolor ökade därför successivt under 1950-talet, allteftersom barnkullarna ökade. Enhetsskolan hade visserligen byggts ut men inte i tillräckligt snabb takt. Lokal- och lärarbristen var fortfarande mycket stor. Då beslutade regeringen (sommaren 1954) att tillsätta en utredning om realskolan under ordförandeskap av statssekreteraren Ragnar Edenman. Utredningen bestod av riksdagsmän från samtliga partier utom kommunisterna. Redan i december 1955 presenterade utredningen i full enighet sina förslag. Realskoleutredningens betänkande redovisades i ett extra-nummer av *Tidning för Sveriges Läroverk* i december 1955.

Utredningen presenterade två alternativ. Enligt huvudförslaget, alternativ A, skulle realskolan från och med läsåret 1956/57 bli treårig och bygga på sexårig folkskola, vilket förutsatte att undervisning i engelska infördes i folkskolan i klass 5 och 6. Under övergångstiden fram till enhetsskolans genomförande skulle dock, enligt detta alternativ, såväl femårig som fyraårig realskola finnas kvar.

Alternativ B innebar en omedelbar övergång till en treårig realskola, byggd på en sexårig folkskola och en avveckling av den femåriga och fyraåriga realskolan. Även detta alternativ förutsatte att engelska infördes i folkskolan i klass 5 och 6. Kommittén föreslog dessutom att engelska och matematik skulle få timförstärkning i klass 5 och 6, så att det blev möjligt med undervisning i halvklass. Kommittén föreslog vidare att en nivågruppering skulle kunna ske i dessa klasser, så att de elever som förberedde sig för realskolestudier skulle kunna undervisas för sig och få extra träning. Kommittén föreslog också att den särskilda realexamen med prov i ett begränsat antal ämnen, som prövats i försöksverksamhet under ett antal år vid femåriga och fyraåriga realskolor, nu skulle införas i den treåriga realskolan.

LR behandlade under 1956 realskoleutredningens betänkande på

ledarplats i flera nummer av *Tidning för Sveriges Läroverk*. LR ansåg att de förslag som utredningen hade presenterat var dåligt underbyggda, både i fråga om jämförelserna mellan den inbyggda treåriga realskolan och den fyraåriga realskolan i Stockholm och i fråga om de lokalvinster som en övergång från en fem- eller fyraårig realskola till en treårig realskola skulle ge. LR ansåg "att de treåriga realskolorna blir utpräglade pluggskolor och att den femåriga studiegången fram till realexamen för närvarande är den i pedagogiskt hänseende lämpligaste för de teoretiskt inriktade eleverna".

Ändå kunde LR tillstyrka utredningens huvudalternativ A under förutsättning att den femåriga realskolan bevarades och fick statsbidrag för utbyggnad. Bevarandet av femåriga linjer var, enligt LR:s yttrande, "också motiverat med tanke på att jämförelser framdeles skall kunna göras med distrikt, som bedriver försöksverksamhet med enhetsskola". LR avstyrkte alltså med bestämdhet alternativ B.

Förbundet tillstyrkte den förstärkning och möjlighet till nivågruppering som kommittén föreslog för engelska och matematik i klass 5 och 6 i folkskolan men ansåg att även modersmålet borde få en liknande förstärkning. LR kunde tänka sig en särskild realexamen i den treåriga realskolan endast som en begränsad försöksverksamhet.

Regeringen följde i sin proposition huvudsakligen utredningens alternativ B, dvs. att realskolan skulle bli treårig och anknyta till folkskolans sjätte klass men med vissa förstärkningar av undervisningen i engelska och matematik i folkskolans femte och sjätte klass.

"Det står högt över allt tvivel att den treåriga realskolan ur såväl pedagogisk som arbetshygienisk synvinkel är mindre lämplig än den fem- eller fyraåriga. Den ifrågasatta omorganisationen får – i synnerhet i en tid då samhällets anspråk på högt kvalificerad arbetskraft alltmer stegras – inte leda till försämrade möjligheter för därtill lämpade elever att avlägga fullständig realexamen eller att gå vidare till studier på gymnasiet. Man måste befara att de föreslagna förstärkningsanordningarna i folkskolan kommer att visa sig otillräckliga för att ge en någorlunda hållbar grund för den treåriga realskolan."

LR:s deputerade om realskolpropositionen 1956

Riksdagsbeslutet följde i huvudsak regeringens proposition. Differentieringsfrågan var därmed, åtminstone för tillfället, avgjord. Parallellskolsystemet var i praktiken avskaffat i klass 5 och 6 i folkskolan i och med att 1⁵ och 2⁵ i realskolan försvann och den treåriga realskolan skulle bygga på klass 6 i folkskolan, dock med vissa förstärkningsanordningar i engelska och matematik i klass 5 och 6 men utan krav på nivågruppering. Högstadiet däremot blev helt och hållet differentierat genom elevernas val av språk och alternativkurser i årskurs 7 och 8 samt linjeval i årskurs 9.

Under 1956 fattades tre viktiga beslut i differentieringsfrågan, av vilka två var klara motgångar för LR. Det första beslutet har redan behandlats och gällde avskaffandet av den femåriga realskolan, som skulle ersättas av den treåriga. Visserligen hävdade LR att förbundet i statsutskottets yttrande hade fått gehör för ett vidgat bibehållande av femåriga realskolor. Detta var ju, enligt LR:s uppfattning, viktigt från jämförelsesynpunkt, när man slutligen skulle ta ställning till om enhetsskolan kunde ersätta realskolan. Men riksdagsbeslutet innebar ändå otvetydigt att treåriga realskolor skulle inrättas, vilka sedan lättare kunde samordnas med enhetsskolans högstadium.

Det andra beslutet, där LR hade motgång, var riksdagens klara uttalande att "den pågående försöksverksamheten skall utmynna i en obligatorisk, organisatoriskt sammanhållen skola". Visserligen försökte LR i en ledare i *Tidning för Sveriges Läroverk* tolka detta uttalande som att "inom ramen för en blott organisatoriskt sammanhållen skola kan man tänka sig en ganska rik variation av olika linjer. Detta begrepp skulle sålunda rent av kunna användas om ett skolsystem av ungefär nuvarande karaktär". Men enhetsskolanhängare tolkade – helt riktigt – uttalandet som ett definitivt stöd för enhetsskoltanken.

Det tredje viktiga beslutet i differentieringsfrågan var tillsättningen av en utredning, som skulle sammanfatta försöksverksamheten i en rapport. Mer därom längre fram i detta kapitel.

År 1956 utarbetade LR skriften "Hur skall det gå för enhetsskolan?". Den innehöll en lägesrapport om försöksverksamheten och ett program för fortsättningen. I programmet står det bland annat:

- På mellanstadiet bör försök göras med mer homogena klasser, diffe-

rentiering inom klassens ram, försök rörande B-skolornas problem samt undersökningar om hur man skall undvika att ämnen utanför förstärkningstimmarna kommer i kläm.

- På högstadiet bör försöksverksamheten för de gymnasieinriktade eleverna syfta till att nå en med realexamen jämbördig standard och bli tillräcklig underbyggnad för olika gymnasietyper.
- För a-linjeeleverna bör, efter undersökningar rörande denna grupps förutsättningar och behov, undervisningen differentieras för att tillgodose olika begåvnings typer, eventuellt genom ett frivilligt tionde år.

LR hävdade med bestämdhet ”att enhetsskolan får genomföras, först när det visat sig att den bättre än de nuvarande skolformerna kan fylla sin uppgift i samhället”.

Detta uttalande blev – som framgick – snabbt överspelat av de politiska beslut som togs under 1956.

Försöksverksamheten gick från och med 1956 in i ett nytt skede. Enhetsskolan utvidgades kraftigt på grund av de stora elevkullarna och den femåriga realskolans avveckling. Olika modeller för högstadiets organisation prövades, av vilka Österåkermodellen blev den mest omtalade. Den innebar ett sammanhållet högstadium till och med årskurs 8 och linjedelning först i årskurs 9. Österåkermodellen fick i slutet av försöksperioden successivt allt större genomslag, trots att LR kraftfullt motsatte sig den. Till genomslaget bidrog gynnsammare delningsbestämmelser. Modellen var också lätt att tillämpa, eftersom det i regel bara krävdes två paralleller för att olika alternativkurser skulle kunna erbjudas.

Visbykompromissen

År 1956 tyckte även riksdagen att det var dags att sammanfatta erfarenheterna från försöksverksamheten i en rapport. Rapporten skulle utarbetas av SÖ. Riksdagen ansåg vidare att en skolutredning borde tillsättas med uppgift att föreslå en lösning av skolfrågorna, så att 1962 års riksdag sedan skulle kunna fatta beslut om den nioåriga skolans organisation. 1957 tillsattes en sådan utredning, 1957 års skolberedning. Av direktiven framgick klart att den nioåriga enhetsskolan skulle införas och